

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland, Jaargang 16

2 ● 2017

Pages in Am

● Iepenpage. Foto: Edo Goverse.

● Eikenpage. Foto: Edo Goverse.

De eikenpage leeft buiten het zicht, hoog in de kronen van eiken en deze dagvlinder blijkt bij nader onderzoek in Amsterdam algemener te zijn dan altijd werd gedacht. Tijdens een verspreidingsonderzoek naar eikenpages, werden in 2016 voor het eerst in Amsterdam ook iepenpages waargenomen.

Ontdekking eikenpage

Tijdens het inventariseren van kleine modderkruipers werd er op 21 juli 2013 gewapend met schepnet, gehesen in waadpak, gevist in een sloot achter Station Rai. Op het wateroppervlakte spartelde een klein vlindertje. “Het zal wel een spannertje zijn” was de eerste gedachte. Voorzichtig werd het vlindertje uit het water gevist. Het was een eikenpage (*Favonius quercus*)! Waar komt die nou vandaan? Het talud van de ringweg rond Amsterdam (A10) bleek beplant te zijn met eiken. Na wat turen waren drie eikenpages zichtbaar tussen de

toppen. Verassend. Hoe bijzonder is de vondst? In het boekje *Paardenbijters en mensentreiters, de veelpoters van Amsterdam* (Melchers *et al.*, 1998), een atlas over enkele kenmerkende insectengroepen in Groot Amsterdam, beschrijft Slagt voor de verzamelperiode 1990-1998 één waarneming. Deze is gedaan in Amstelveen in het Dr. Jac. P. Thijssepark. Ook staat beschreven dat de soort twintig jaar geleden voor het laatst is waargenomen in Amstelveen. Kaag *et al.* (2012) merkt op dat de eikenpage de laatste jaren ook gemeld wordt uit Amsterdam. Zo zijn er onder

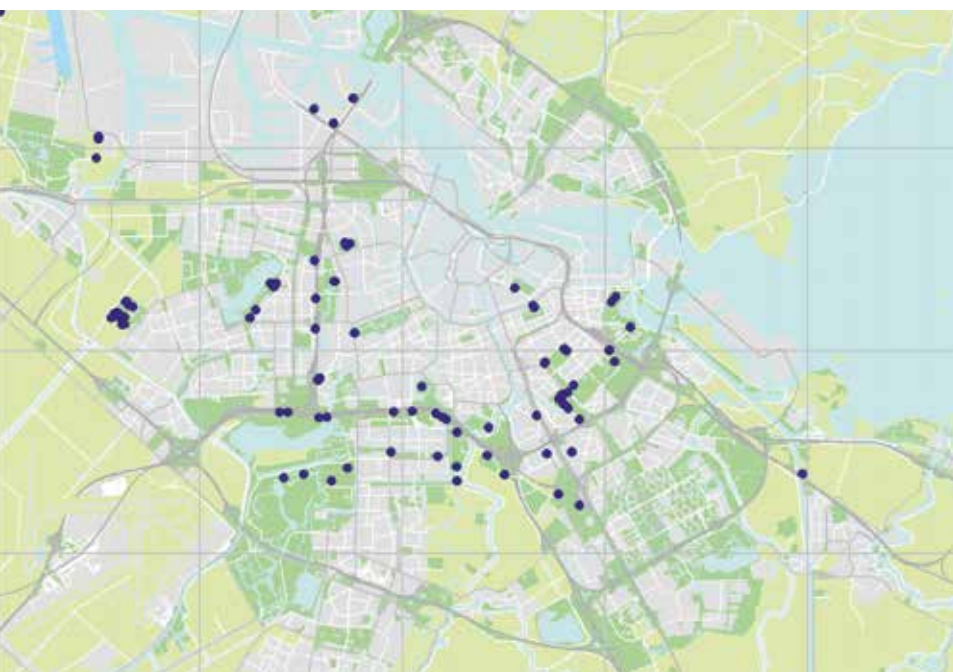
andere waarnemingen bekend van het Sloterpark en Geuzenbos. Twee dagen later werd het talud van de A10 achter Station Rai in de vooravond afgezocht, nu alleen gewapend met een verrekijker. Die avond werden 32 eikenpages gezien op zeven stopplekken. Hiermee is de aanwezigheid van de soort in drie kilometerhokken bevestigd. Niet slecht voor een ogenschijnlijk zeldzame vlinder. En als de eikenpage hier vliegt, waar nog meer? En hoe is de beplanting langs de rest van de A10? Overal eik? De A10 doorkruist 38 afzonderlijke kilometerhokken. Werk aan de winkel!

Levensloop en gedrag

De eikenpage is een kleine (vleugellengte 15 mm), onopvallende dagvlinder die niet vaak gezien wordt omdat de vlinder hoog in de kruinen van eiken leeft. De vlinder heeft kleine staartjes aan de achterkant van de achtervleugel, lichtgrijze ondervleugels en donkere bovenkant die wat blauwig is. Bij

sterdam

hét domein van een unieke urbane fauna

● Waarnemingen eikenpage 2014-2016.

● Groentje. Foto: Albert Vliegthart.

rust gaat de vlinder met zijn kop naar onderen zitten zodat het oranje oogje met franje naar boven gericht is. Mocht de vlinder door een vogel gezien zijn, zal de predator naar het oranje vlekje pikken waarna de vlinder kans heeft te ontsnappen. Er is weinig noodzaak om omlaag te komen omdat de dieren van de honingdauw leven, een zoete vloeistof uitgescheiden door bladluizen. Alleen bij warm en droog weer komen ze nectar zoeken in de struik- en kruidlaag (Bink, 1992), of na harde regen als de honingdauw van de bladeren is gespoeld. Mannetjes scholen in de kruin samen en vertonen territoriaal gedrag. Dit is ook vaak het vliegbeeld: mannetjes die achter andere mannetjes jagen om ze de tent uit te knokken. Ook reageren mannetjes op andere passerende insecten. De soort heeft een relatief korte vliegtijd: medio juni worden de eerste exemplaren gezien en begin augustus is het weer voorbij. Eind juni en de gehele maand juli kunnen ze het

meest worden waargenomen. De vlinder vliegt in één generatie en overwintert als eitje dat gelegd is op de eindtwijgen hoog in de kruin van eik. Meestal is de eikenpage aan de zomereik gebonden, maar soms maakt de soort ook gebruik van andere eikensoorten. De rupsjes kruipen uit het ei voor de knoppen ontkiemen en maken een gaatje in de knop waarna ze van binnenuit het zachte weefsel van de bladeren eten. Na de eerste vervelling verblijft de rups op het blad waar ze nachtactief zijn (Bos *et al.*, 2006) Het rupsje, dat een grote gelijkenis heeft met een knop, leeft gemiddeld 56 dagen (30-68 dagen) waarna deze naar beneden kruipt om tussen strooisel of in de grond zich te verpoppen. Poppen zijn ook in mierennesten gevonden. De popfase duurt circa twintig dagen.

Flakdekkend inventariseren

In 2014 is een start gemaakt met het systematisch zoeken naar eikenpages. Op 12 juli werd op de bekende

plek achter de A10 gekeken om deze plek als referentie te gebruiken of de soort actief is. Het makkelijkste moment om de soort waar te nemen, is op een dag zonder al te veel wind, in de vooravonden als er strijklucht valt op de toppen van de eiken tot dat de zon ondergaat. Nadeel is dat er daardoor maar relatief weinig tijd is om te inventariseren. Met de verrekijker bij een eik posten is bijna altijd succesvol gebleken. Meestal laat de page zich binnen enkele minuten zien. In enkele uitzonderingen moest er langer gepost worden, tot wel tien minuten. Ook dit werd bijna altijd beloond met een waarneming in een nieuw kilometerhok. Tot en met 24 juli 2014 is op zes geschikte avonden gezocht naar eikenpages en de soort aangetoond in 24 kilometerhokken. Door vakantie moest verdere inspanning opschorten. In het seizoen 2015 was er geen gelegenheid de soort te inventariseren. Het voornemen was daarom in 2016 verder te gaan met het in kaart ►

● Bruine eikenpage. Foto: Bert Pijs.

● Eikenpage. Foto: Edo Goverse.

brengen van de eikenpage. De eerste waarnemingen werden gedaan op 4 juli maar vanwege slecht weer, harde wind en regen, kon er daarna twee weken niet gezocht worden. Op 16 juli werden twee kilometerhokken in stadsparken bezocht onder matige omstandigheden. De condities op 18 juli waren goed. Met de auto op diverse nieuwe plekken langs het talud van de A10 gestopt en gezocht naar eikenpages, goed voor elf nieuwe kilometerhokken. De eerste waarneming werd gedaan om 19.45 uur en de

laatste waarneming twee uur later in het Westelijk Havengebied. Tussenstand: twee seizoenen zoeken, gedurende tien avonden, leverde veertig kilometerhokwaarnemingen op van de eikenpage. Het mag nu wel duidelijk zijn dat de eikenpage een zeer algemeen voorkomende dagvlinder is in Amsterdam. In praktisch iedere eik of eikenbosje is deze page te vinden. Maar een enkele keer lukte het niet om tijdens het posten een page te zien. Dat is alleen gebeurd bij laanbomen die in straten groeien. Mo-

gelijk dat de soort eik, of cultivar, minder geschikt is voor de soort, of dat deze eiken te geïsoleerd staan van bronpopulaties. Het is ook mogelijk dat rupsen geen kans hebben zich in de grond te verpoppen. Herhaalbezoeken hebben niet plaatsgevonden, dus het is ook niet uit te sluiten dat hier toch eikenpages huizen.

Eerste observatie iepenpage

Op 18 juli 2016, bij de eerste stop tijdens het zoeken naar eikenpages, werden wat pages gezien. Opvallend was dat deze pages niet rondom de kroon van een eik vloegen, maar er net achter, rondom een iep. De volgende ochtend is contact opgenomen met De Vlinderstichting met de vraag of eikenpages ook wel eens bij bomen actief zijn anders dan eik. Dat is niet het geval en geadviseerd werd om foto's ter determinatie te maken. Dat was makkelijker gezegd dan gedaan. De iepenpage heeft een gemiddelde vleugellengte van 16 mm en de bomen staan hoog op een talud. Zelf sta je er tientallen meters ervandaan met een simpele camera. Met een geleende telescoop avonden staan posten voor het lukte een vlindertje te zien gaan zitten op zo'n positie dat determinatiekenmerken te zien zijn. Tijdens de vierde avond gebeurde dit eindelijk: een iepenpage (*Satyrion w-album*). Het kenmer-

Door het grote aantal iepen in Amsterdam is het een flinke uitdaging om deze te onderzoeken op de aanwezigheid van de iepenpage. In Amsterdam staan circa 75.000 geregistreerde iepen naast de naar schatting 100.000 'wilde' iepen.

In een samenwerking tussen de Gemeente Amsterdam en De Vlinderstichting is er een strategie uitgestippeld om in de periode juli-augustus 2017 een inventarisatie uit te voeren naar de verspreiding van de iepenpage in Amsterdam. Om deze inventarisatie gericht uit te voeren zijn de standplaatsen van de iepen in combinatie met linden (drinkboom voor de vlinder) in beeld gebracht. Het milieu- en bodemtype van het talud Henksneevlietweg is niet uniek. Gelijke milieu- en bodemtipes met groeiplaatsen van iep en linden worden in kaart gebracht. Deze milieutypes krijgen bij de inventarisatie in 2017 voorrang. De start van de inventarisatie vindt plaats op de eerste vindplaats van de vlinder en daarna wordt cirkelgewijs het inventarisatiegebied uitgebreid. De inventarisatie staat onder leiding van De Vlinderstichting en de Gemeente Amsterdam. Vrijwilligers zijn van harte uitgenodigd om aan deze inventarisatie mee te doen. De inventarisatie start in juli en alleen een verrekijker is nodig. U kunt zich per email opgeven bij Geert Timmermans (harmat4@xs4all.nl).

● Iepenpage. Foto: Albert Vliegthart.

● Eikenpage. Foto: Edo Goverse.

kende W-patroon op de achtervleugel was te zien!
Iedere avond vlogen er zeven, soms vijf, en één keer wel vijftien

het licht dat de soort toch (weer) op meer plekken in Zuid-Limburg voorkomt. Ook in de Achterhoek en Eindhoven blijkt de soort voor

Is de iepenpage een algemene dagvlinder in Amsterdam?

exemplaren. Het vlieggedrag van de iepenpage is anders dan van de eikenpage: sneller en met abrupte hoeken in de vlucht. Dit kon op film gezet worden en is ook voorgelegd aan De Vlinderstichting. Albert Vliegthart, de iepenpage expert aldaar, confirmeerde de determinatie en hij is meteen langsgekomen om het zelf ook te aanschouwen.

En nu?

De ontdekking van de iepenpage in Amsterdam – iepenstad bij uitstek – lag niet in de lijn der verwachting. Het grootste bolwerk van de soort was in het verleden het Limburgse heuvelland. De soort is hard achteruit gegaan vanwege de bestrijding van de iepenziekte. Rigoreus zijn iepen geveld en bestreden zo ook de waardplant. In 1992-1993 waren er nog maar twee iepen in Heerlen bekend waar de soort vloog (Bos *et al.*, 2006). De soort wordt beschermd door de Wet Natuurbescherming en heeft de status ernstig bedreigd op de Rode Lijst van bedreigde soorten in Nederland. Gerichte inventarisaties brachten de laatste jaren aan

te komen. In Eindhoven vliegt de iepenpage bij praktische elke iep in de stad. De hamvraag is of dit ook voor Amsterdam geldt. De gelijkenissen met de eikenpage zijn groot. Ook de iepenpage is een klein onopvallend vlindertje dat hoog in de bomen vliegt en snel over het hoofd zal worden gezien. De vliegduur is ook kort (eind juni tot begin augustus). Ook deze soort leeft van honingdauw. Het grootste verschil is dat de rupsen in de boom verpoppen. Dat is wel handig voor stedelijk gebied. De ontdekking in Amsterdam was al aan het einde van het vliegseizoen. Er is nog wel gekeken bij een aantal iepen in de nabij gelegen straten, maar dat leverde vooralsnog geen waarnemingen op. De iepen op het talud van de Henk Sneevlietweg/Anthony Fokkerweg, de vindplaats, zijn de gladde iep (*Ulmus minor*) en ruwe iep (*U. glabra*). In 2017 zal er gericht worden gezocht naar de iepenpage in de stad om deze page beter in kaart te brengen. Iedere hulp is welkom (zie kader). Ook een derde soort page, het

groentje (*Callophrys rubi*), is bekend van Groot-Amsterdam. In Amstelveen (Thijssepark en omgeving) leeft in vier kilometerblokken al sinds de jaren tachtig een populatie (Kaag *et al.*, 2012). De bruine eikenpage (*Satyrus ilicis*) is een keer gezien in het Thijssepark (Melchers *et al.*, 1998).

Edo Goverse
e.goverse@uva.nl
Geert Timmermans
harmat4@xs4all.nl

Literatuur

- BINK, F.A., 1992. Ecologische atlas van de dagvlinders van Noordwest-Europa. Instituut voor Bos- en natuuronderzoek Unie van Provinciale Landschappen. Schuyt & Co Uitgevers en Importeurs BV, Haarlem, 512p.
- BOS, F., M. BOSVELD, D. GROEN-DIJK, C. VAN SWAAY, I. WYNHOFF & DE VLINDERSTICHTING, 2006. De dagvlinders van Nederland, verspreidingen bescherming. Nederlandse Fauna 7. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland, 381p.
- KAAG, K., K. VELING, F. VISBEEN & K. SCHARRINGA, 2012. Vlinders van Duin tot Dijk: De Dagvlinders van Noord-Holland 2000-2009. Landschap Noord-Holland & De Vlinderstichting, 135p.
- MELCHERS, M., M. SOESBERGEN & G. TIMMERMANS (red.). Paardenbijters en mensentreiters, de veelpoters van Amsterdam. Schuyt & Co Uitgevers en Importeurs BV, Haarlem, 176p.